

Koncepcja rozwoju pasmowego doliny Białej Łądeckiej

Forming
the landscape
of the Biała Łądecka
river valley

Wprowadzenie

Introduction

Rozważania dotyczące zagospodarowania doliny Białej Łądeckiej i Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego oscyływały dotąd wokół wizji rozwoju punktowego. W planach z lat 70. wyznaczano główne ośrodki turystyczne, jak: Łądek Zdrój, Bolesławów i Stronie Śląskie. Proponowano również tzw. ośrodki odciążające ruch turystyczny na zasadzie łączników pomiędzy ośrodkiem bazowym a miejscowościami o mniejszym znaczeniu. Komunikacja kołowa i kolejowa zapewniały w tej koncepcji jedynie szybki i łatwy dostęp do centrów turystycznych¹.

Ten *punktowy* sposób zagospodarowania wydaje się dyskusyjny wobec wyjątkowych walorów krajobrazowych całego obszaru, rozproszenia atrakcji turystycznych, wzrastającego zapotrzebowania na tereny rekreacyjne, a przede wszystkim – dla zachowania równowagi systemu przyrodniczego. Alternatywnym rozwiązaniem jest przedstawiona niżej koncepcja rozwoju *pasmorego* na bazie sieci rzek i linii komunikacyjnych².

Ze względu na różnorodność krajobrazu, ukształtowania terenu oraz przede wszystkim różną pojemność osadniczą i turystyczną wsie położone w dolinie Białej Łądeckiej można podzielić na dwa pasma o różnym sposobie zagospodarowania: pasmo *Żelazno – Radochów* oraz

Stary Gierałtów – Bielice. Osobną kategorię tworzą miejscowości Łądek Zdrój oraz kompleks osadniczy: Strachocin – Stronie Śląskie – Goszów.

Pasma *Żelazno – Radochów*

Żelazno – Radochów Zone of Development

W prezentowanej koncepcji rozwoju pasmorego doliny Białej Łądeckiej, główny ruch turystyczny przejmują większe wsie położone w pasmie osadniczym *Żelazno – Radochów*. Bazę noclegową mogą tu tworzyć kwatery prywatne oraz system farm agroturystycznych, zintegrowanych z otaczającym je krajobrazem i wsią. Ich koncentracja nie powinna być za duża, gdyż wówczas agroturystyka przestanie być alternatywą dla turystyki masowej. Zagospodarowaniu tego fragmentu doliny towarzyszyć mogą uprawy sadownicze i ogrodnicze ze sklepami i punktami degustacji świeżych, miejscowych produktów. Ponadto jest to rejon potencjalnej organizacji festynów, jarmarków, wystaw twórczości regionalnej.

Ołdrzychowice Kłodzkie. Fragment osiedla zabudowy wielorodzinnej z lat siedemdziesiątych. Bloki usytuowane prostopadle do Białej Łądeckiej pozostają bez relacji przestrzennej z krajobrazem rzeki.

Ołdrzychowice Kłodzkie: the new dwellings from the 1970s, which are not harmonized with adjacent river valley.

Lokalizacja zabudowy związanej z obsługą ruchu turystycznego nie powinna zmieniać obecnego układu osadniczego wsi. Najlepiej, żeby tego typu usługi znajdowały się w starych budynkach zagrodowych, w obiektach zrekonstruowanych lub nawiązujących do lokalnej tradycji zagród zakładanych na planie kwadratu, typowych dla przełomu XIX i XX wieku.

Atrakcją turystyczną pasma Żelazno-Radochów mogą się stać dworskie zespoły parkowe w Ołdrzychowicach Kłodzkich, Trzebieszowicach i Radochowiu³. Z uwagi na swe położenie posiadają wszelkie warunki, aby – po rewaloryzacji – zaczęły funkcjonować jako obiekty krystalizujące przyszły rozwój ciągu zieleni spacerowej wzdłuż Białej Łądeckiej. Równoległe do rzeki pasma zieleni, komunikacji pieszej i rowerowej z pewnością ułatwią penetrację wsi i przyciągną grono turystów, zwłaszcza jeśli zostaną wzbogacone systemem małych enklaw gastronomicznych, punktów widokowych, itp.

Zamek w Trzebieszowicach, który w ostatnich latach cieszy się coraz większym zainteresowaniem turystów z Dolnego Śląska, głównie Wrocławia – ma w tym rejonie znaczenie szczególnie⁴. Rzeka dodaje mu uroku, podkreślając jednocześnie cechy krajobrazu centralnej części Trzebieszowic. Tradycję, architektura, wspaniałe założenie parkowe z pewnością predysponują wieś do pełnienia roli lokalnego centrum. Na grafice pochodzącej z XVIII wieku

Ołdrzychowice Kłodzkie – panorama centralnej części wsi. Na wzniesieniu kościół św. Jana Chrzciciela.

Ołdrzychowice Kłodzkie: the panorama of the central, historical part of the village.

widzieć promenadę spacerową, która ciągnęła się wzdłuż Białej Łądeckiej, a z tarasu zamkowego zlokalizowanego na terenie parku roztaczał się widok na dolinę rzeki. Obecnie brzegi są porośnięte chwastami, widok z tarasu zaś przesłoniły drzewa. Szpeci go ponadto dobudowana w latach sześćdziesiątych część hotelowa, z balkonami typowymi dla miejskich *blokowisk*. Stanowi ona w krajobrazie wyraźny element dysharmonijny.

Komunikacja piesza i zagospodarowanie terenów nadrzecznych pozostawiają w dolinie Białej Łądeckiej wiele do życzenia. Z wyjątkiem fragmentów promenad w Stroniu Śląskim i niewielkiego parku w Trzebieszowicach krajobraz kształtowany jest w sposób nieprzemysłany i chaotyczny. Świadczy o tym szereg inwestycji, głównie pochodzących z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku, takich jak znajdujące się w bliskim sąsiedztwie rzeki osiedla

w Ołdrzychowicach Kłodzkich i Stroniu Śląskim. Oba przykłady, pomijając ich aspekty krajobrazowe, są świadectwem niewłaściwego gospodarowania przestrzenią. Lokalizacja zabudowy mieszkaniowej i garaży w znacznym stopniu utrudnia działania zmierzające do uporządkowania nabrzeży. W Ołdrzychowicach Kłodzkich domy mieszkalne zostały usytuowane prostopadle do Białej Łądeckiej, bez widocznych powiązań przestrzennych i funkcjonalnych. Brakuje tu wewnątrz urbanistycznych, placów, terenów rekreacyjnych. Szczególnie dotkliwy jest też brak zieleni publicznej, która powinna się łączyć z systemem zieleni kształtowanym wzdłuż rzeki.

Generalnie rzecz biorąc – obecny stan nieuporządkowania wynika przede wszystkim z długoletnich zaniedbań i braku inwestycji w całej dolinie. Podobne wnioski nasuwają się podczas analizy krajobrazu na

Ołdrzychowice Kłodzkie. Zapora na Białej Łądeckiej – idealne miejsce do lokalizacji terenów rekreacyjnych, fot. Wawrzyniec Paprzycki

Ołdrzychowice Kłodzkie: the dam on the Biała Łądecka river – one of the scenic places in neglected surroundings.

odcinku Żelazno – Radochów. Każda z tych dużych wsi posiada swoje walory świadczące o pewnej odrębności, czy ze względu na uwarunkowania widokowe czy też cechy środowiska kulturowego. Okolice zapory na Białej Łądeckiej w Ołdrzychowicach Kłodzkich, jednej z głównych atrakcji wsi, pozostają poza wszelkimi inwestycjami. Niewykorzystane turystycznie pozostaje rozlewisko rzeki w Radochowie, chociaż tworzy znakomite warunki do lokalizacji miejsc przeznaczonych do odpoczynku: małych placyków z siedziskami, czy polan rekreacyjnych.

Podobna sytuacja występuje w okolicy dworca kolejowego w Radochowie, a także na terenach pomiędzy główną trasą komunikacji sa-

mochodowej z Żelazna do Łądką Zdroju i rzeką.

Pasma Stary Gieraltów – Bielice

„Stary Gieraltów – Bielice” Zone of Development

Odcinek Białej Łądeckiej od Nowego Gieraltowa do Bielice należy do najbardziej urokliwych rejonów Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego. Tę część doliny z racji szczególnych walorów krajobrazowych i siedliskowych należy chronić przed nadmiernym zagęszczeniem *drugich domów*. Wskazane jest, aby wsie leżące w pasmie osadniczym *Stary Gieraltów – Bielice* zachowały swój

regionalny charakter. Należy zatem położyć nacisk przede wszystkim na adaptację i modernizację substancji istniejącej, unikając powstawania nowych obiektów mieszkaniowych, zwłaszcza poza zwartym obszarem zabudowy. Szczególną ochroną należy tutaj objąć dolinne łąki i pastwiska tworzące pierwsze piętro roślinności nadrzecznej. W sytuacji, w której całkowicie w rękach prywatnych znajdują się tereny przy rzece, kształtowanie obszarów rekreacyjnych na obszarze wsi stanie się trudne lub wręcz niemożliwe.

Znalezienie i podkreślenie specyficznych cech regionu ma istotne znaczenie dla ukształtowania wizerunku miejscowości oraz rozwoju turystyki. Dla stosunkowo ubogich Bielice, na przykład, charakterystyczne były pojedyncze domy o mieszanej funkcji mieszkalno-gospodarczej. Ponadto, na początku XX wieku przy gospodach zakładano dostępne dla gości ogrody. Atrakcją Starego Gieraltowa mogą się stać stare młyny oraz budynki zagrodowe zaadaptowane na pokoje gościnne lub *drugie domy*, położone w sąsiedztwie wiejskich, naturalistycznych ogrodów. Ponadto turystyka opierałaby się o system niewielkich farm agroturystycznych, zlokalizowanych w obszarze obecnego łańcuchowego układu wsi.

Przy omawianiu krajobrazu doliny należy wspomnieć o kilku zagadnieniach związanych bezpieczeństwem powodziowym. Biała

Lądecka należy do rzek górskich, których wody często i gwałtownie wzbierają. Wszelkie studia i plany zagospodarowania przestrzennego muszą zatem uwzględniać ten aspekt. Szczególnie istotne są tu badania monitoringowe, których celem byłoby, między innymi, określenie właściwych proporcji pomiędzy terenami łąk, pastwisk i zieleni wysokiej. Wyraźne ukształtowanie terasy zalewowej i pozostawienie jej w stanie niezabudowanym minimalizuje straty związane z powodzią. Ponadto – pomaga zachować i utrwalić charakterystyczne rysy krajobrazu wiejskiego. W tym kontekście należy również rozważać wszelkie propozycje związane z lokalizacją zbiorników retencyjnych w sposób jak najmniej kolidujący z naturalnym otoczeniem rzeki.

Większość mostów i kładek Białej Lądeckiej pochodzi z początku XX wieku z okresu regulacji koryta rzeki. Wśród nich pozytywnie

wyróżniają się mosty w Żelaźnie i Ołdrzychowicach Kłodzkich. Obiekty wykonane po drugiej wojnie światowej są inne – zazwyczaj mniej ciekawe i gorzej wpisane w krajobraz. Rażąca bywa też ich kolorystyka, o czym świadczą między innymi „krzykliwe” barwy zieleni i żółci zdobiące most w Trzebieszowicach w pobliżu parku zamkowego. Stosunkowo niedawno wybudowana kładka w centralnej części wsi również w niczym nie przypomina o tradycjach budownictwa na obszarze Sudetów. Szereg kładek nad Białą Lądecką jest obecnie zniszczonych i nie nadaje się do wykorzystania.

Wnioski

Dla przyszłego rozwoju wszystkich wsi znajdujących się w dolinie Białej Lądeckiej istotna jest szczególna dbałość o zachowanie tradycyjnych form architektury. W tym celu konieczne wydaje się określenie do-

puszczalnych gabarytów projektowanej zabudowy oraz zalecanych materiałów budowlanych. Należy również zadbać o wygląd przystanków autobusowych, reklam, stołów i ławek przeznaczonych do odpoczynku. Infrastruktura turystyczna powinna obejmować także polany biwakowe, punkty widokowe, trasy rowerowe, szlaki piesze, tereny do jazdy konnej oraz skanseny architektury regionalnej.

Lądek Zdrój

The tourism centre
– Lądek Zdrój

Lądek Zdrój powinien zachować charakter enklawy lecznictwa zdrojowego w typie swobodnie kształtowanego miasta-ogrodu⁵. Przyjmując takie założenie, należy pamiętać o zachowaniu właściwych proporcji pomiędzy planowaną zabudową a przyszłymi terenami zielonymi. Centrum tworzy rynek oraz dzielnica zdrojowa. Współczesne realizacje poza centrum nie roszą najlepiej dla kierunku przyszłego rozwoju miasta. Należy zatem zadbać o to, aby nowa zabudowa:

- jak najmniej ingerowała w naturalny krajobraz poprzez swoją skalę i formę,
- nie zdominowała swoją powierzchnią historycznego centrum,
- była swobodnie kształtowana pod względem urbanistycznym, z dużym procentowym udziałem zieleni średniej i niskiej.

Nowy Gierałtów. Na pierwszym planie widoczna nowo wybudowana kładka nad Białą Lądecką oraz pochodzący z lat siedemdziesiątych pensjonat „Bolko”. Obie inwestycje stanowią przykład karygodnego sposobu gospodarowania przestrzenią, fot. Autorka

Ołdrzychowice Kłodzkie: the bridge and hotel *Bolko* from the 1970s – the technical and architectural solutions which are violating the site tradition.

Walory krajobrazowe Białej Łądeckiej, płynącej przez teren Łądka Zdroju, zostały niedostatecznie wykorzystane. Rzeka stanowi łącznik pomiędzy dzielnicą zdrojową a centrum miasta, ale brakuje prowadzących wzdłuż niej promenad, placów, itp. Nie zagospodarowana przestrzeń powoduje, że piesza penetracja ogranicza się głównie do dzielnicy zdrojowej. Nawet w okolicach rynku walory krajobrazu nadrzecznego wykreowanego przez człowieka pozostawiają wiele do życzenia. Okrojona z detalu architektonicznego, zlokalizowana na lewym brzegu rzeki zabudowa z przełomu XIX i XX wieku, tworzy proste bryły, których powinno się unikać w miastach o takim wizerunku.

Szczególnie negatywny wpływ na otoczenie wywierają dostawione w okresie późniejszym przybudówki i szopy gospodarcze. Ich położenie uniemożliwia zagospodarowanie terenów znajdujących się nad rzeką. Całość założenia obecnie nadaje się do rewaloryzacji. Ulicą Łąkową i następnie Klonową ciągnie się wąski chodnik pełniący funkcje promenady. Niewystarczająca ilość przestrzeni na założenie bulwaru oraz brak miejsca również na drugim brzegu Białej Łądeckiej nasuwają pytanie o ewentualne zastosowanie systemu pomostów o charakterze widokowo-wypoczynkowym.

Promenada przy ulicy Klonowej powinna mieć swoją kontynuację również wzdłuż ulicy Nadbrzeżnej

do placu Marie Curie, po czym prowadzić dalej równoległe do Białej Łądeckiej w stronę Stójkowa. W ten sposób połączone zostałyby tereny nadrzeczne, umożliwiając wyznaczenie na ich obszarze przestrzeni rekreacyjnych. W tym rejonie wyraźnie brakuje inwestycji związanych z usługami: kawiarni, restauracji, placów z ławkami. Idealną przestrzeń do rozwoju tego typu obiektów stanowi część nadbrzeżna Białej Łądeckiej, na południe od dzielnicy Zdrojowej.

Zespół osadniczy: Strachocin - Stronie Śląskie - Goszów

The Tourism Complex: Strachocin - Stronie Śląskie - Goszów

Zespół osadniczy Stronie Śląskie wspólnie z Goszowem, Strachocinem i Stroniem stanowi odrębną jednostkę osadniczą⁶. W prezentowanej koncepcji Stronie Śląskie nie tworzy ośrodka rozrządowego dla Śnieżniczego Parku Krajobrazowego, jak w planach z lat siedemdziesiątych czy współczesnych. Usługi sportowe i rekreacyjne zlokalizowane na osi północ-południe i w dolinie Białej Łądeckiej mają tu charakter rozproszony, bazując na pasmowym systemie tras spacerowych i ścieżek rowerowych.

Obecnie serce miasta wyznacza zabudowa formowana wzdłuż ulicy T. Kościuszki, z którą łączą się mniejsze i większe ciągi piesze. Nie tworzą one jednak spójnego układu powiązań w mieście. Podobnie jak w Łądku Zdroju – rzeka i jej nabrzeża nie pełnią i tutaj swych potencjalnych funkcji rekreacyjnych. W centrum Stronia Śląskiego wzdłuż całego nurtu Białej Łądeckiej koryto jest obudowane murem kamiennym. Krajobraz nadrzeczny pozostaje w dysharmonii z industrialnym otoczeniem. Budynki osiedla robotniczego, zlokalizowane przy hucie szkła i usytuowane prostopadle w stosunku do rzeki, tworzą przestrzeń nieprzyjazną dla człowieka. Na tę negatywną ocenę wpływa dodatkowo brak zorganizowanych wewnątrz urbanistycznych, a także zieleni i ścieżek spacerowych łączących się z potencjalną promenadą nadbrzeżną.

Północna część Stronia Śląskiego w dolinie Białej Łądeckiej oraz dolina Morawki stanowią idealne miejsca do organizacji przestrzeni publicznych. Rzeka Morawka tworzy główną oś, wzdłuż której rozwija się Stronie Śląskie. Równoległe do niej powstał bulwar ulicy Nadbrzeżnej. Niestety, w miejsce mogącej powstać promenady spacerowej zorganizowane zostały miejsca parkingowe dla samochodów; ruch pieszy przebiega natomiast wąskim chodnikiem po drugiej stronie ulicy, czyli z dala od rzeki.

Korzystnie natomiast prezentuje się układ ścieżek spacerowych na terenach zielonych Stronia Śląskiego. Główna aleja spacerowa – równoległa do ulicy Kościuszki, prowadzi przez park do dawnych ogrodów zlokalizowanych za budynkiem dworu (obecnie siedziba Urzędu Miejskiego). Kształtowana jest przestrzeń rekreacyjna, powstają małe place z ławkami, muszla koncertowa.

W przyszłości – niedostatecznie dotąd wykorzystane walory dolin obu rzek – mogą znakomicie posłużyć do zniwelowania panującego obecnie nieładu przestrzennego. Istotne wydaje się opracowanie systemu komunikacji pieszej, która połączy w jedną całość osiedla mieszkaniowe, tereny zielone oraz promenady nadrzeczne. Duże znaczenie dla odbioru i ochrony panoram miejscowości ma zachowanie właściwej struktury szaty roślinnej oraz ustalenie w niej udziału zieleni niskiej, średniej i wysokiej.

Podsumowanie

Conclusion

Całą dolinę rzeki Białej Łądeckiej należy objąć specjalną ochroną poprzez wyznaczenie na jej obszarze parku kulturowego lub parku krajobrazowego, dla którego opracowana zostanie w przyszłości spójna strategia rozwoju. Administracyjny podział na gminy nie powinien się stać tutaj przeszkodą nie do pokonania. W ujęciu współczesnej urbanisty-

ki dolina ta może stanowić swoisty *korytarz rozwoju* (tutaj turystycznego). W obecnych badaniach urbanistyki podkreślają znaczenie korytarzy – pasm komunikacyjnych w rozwoju lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym. Najlepszym świadectwem tych tendencji jest program Interreg, finansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (*European Regional Development Fund; ERDF*)⁷.

W programie uwzględnia się powstanie sieci ponadregionalnych powiązań przestrzennych tzw. korytarzy, wzdłuż których zakłada się rozwój ekonomiczny na bazie obecnego układu komunikacji drogowej, kolejowej, wodnej oraz powietrznej. Priorytetem jest tu rozwój zrównoważony, czyli zharmonizowany ze środowiskiem naturalnym. Z tego względu istotne staje się podjęcie badań nad wzbogaceniem korytarzy w towarzyszący im system terenów zielonych i przestrzeni publicznych. Ważne jest wprowadzenie odpowiedniej typologii korytarzy w zależności od:

- funkcji podstawowej,
- stopnia zagospodarowania terenami zielonymi.

Na przykład, w skali megakorytarzy obejmujących rozwój ponadregionalny, będzie się zmierzać przede wszystkim do ochrony podstawowych komponentów środowiska przyrodniczego (otuliny i korytarze łączące system obszarów chronionych). Głównym zadaniem megakorytarza pozostanie jednak

uspawnienie powiązań transportowych. Korytarze o znaczeniu lokalnym, jak opisana dolina rzeki Białej Łądeckiej, mogą nie tylko chronić, ale i rozwijać nowe obszary zieleni. W tym przypadku rekreacyjne zagospodarowanie terenu zmierza przede wszystkim do przyciągnięcia i zatrzymania przejeżdżających. Podobnym działaniom sprzyja, między innymi, wprowadzenie systemu krajobrazowych tras turystycznych z siecią parkingów, usług, punktów widokowych oraz ciągiem widokowo-spacerowym wzdłuż rzeki.

Istotne jest zrozumienie różnicy pomiędzy *zagospodarowaniem liniowym* a *rozwojem pasmowym* doliny Białej Łądeckiej, związanym z systemem korytarzy. Pasma nie implikuje bowiem sieci równomiernie zlokalizowanych usług turystycznych, ale bazuje na istnieniu dynamicznych obszarów rozwojowych, głównie w sąsiedztwie wsi i miejscowości o znaczeniu turystycznym, łączących się w odcinki poprzez system komunikacji drogowej i pieszej. Zasięg powyższych odcinków jest wypadkową pomiędzy możliwością pieszej penetracji a nagromadzeniem atrakcji turystycznych na danym obszarze. Wyjątek stanowi zagospodarowanie tras krajobrazowych na potrzeby turystów zmotoryzowanych, gdzie rozwój usług nie jest podyktowany konkretnymi dystansami.

W dolinie Białej Łądeckiej rzeka jest naturalną osią krajobrazową wyznaczającą kierunki pożądanego

działań. Do niej powinien nawiązywać ruch turystyczny, sieć szlaków pieszych, rowerowych, ciągów zieleni parkowej. Na dowód, że przedstawiona powyżej wizja nie jest odewana od rzeczywistości, można by przytoczyć wiele przykładów podobnych założeń zrealizowanych w innych krajach. Ze względu na objętość tekstu ograniczę się do wskazania pasma turystycznego wzdłuż szkockiej rzeki Clyde i – w mniejszym stopniu – jej dopływu Avon, ukształtowanego od miejscowości Motherwell, poprzez Lanark do Biggar oraz wsi turystycznych Abington i Crawford. Wśród szeregu różnych atrakcji rekreacyjnych znajdują się tam: punkty widokowe, tereny piknikowe, ścieżki do jazdy konnej, pola golfowe, sady, historyczna zabudowa, tereny do wędkowania oraz obszary obejmujące strefę archeologii przemysłowej⁸.

Anna Paprzycka

Przypisy

¹ Por.: Potocki J., *Geograficzne uwarunkowania rozwoju zagospodarowania turystycznego Sudetów od połowy XIX wieku do II wojny światowej*. Praca doktorska, Wrocław 1997; a także: *Plan zagospodarowania przestrzennego Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego*. Spółka z. o. o. DOMEX, Kraków 1992.

² Prezentowany tekst stanowi kwintesencję rozprawy doktorskiej: Paprzycka A., *Kształtowanie przestrzeni w dolinie Białej Łądeckiej w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i kulturowego*. Politechnika Wrocławska, Wrocław 2003, npbl; napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. inż. arch. Grażyny Balińskiej.

³ *Park w Odrzychowicach*. [w:] *Ewidencja parków zabytkowych Województwa Wałbrzyskiego*. Weryf. Eysymontt K., Wrocław 1979-1980.

⁴ *Ibid. Ewidencja parku w Trzebiezowicach*. Oprac. Wieromiej T., Eysymontt K., Madziarz E., Łabonda T.

⁵ Obszerne informacje na temat historii i uwarunkowań rozwoju przestrzennego Łądka Zdroju podają, wraz z przeglądem literatury: Mazurski K., *Góry Złote i Łądek Zdrój*. Wrocław 1999; Rybka – Ceglecka I., *Studium środowiska kulturowego gminy Łądek Zdrój*. Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu, Wrocław 1999. Patrz także: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Łądek Zdrój*. Łądek Zdrój – Kłodzko 1999-2000.

⁶ Obszerne informacje na temat historii i uwarunkowań rozwoju przestrzennego Stronia Śląskiego podaje: Rybka – Ceglecka I., *Studium środowiska kulturowego gminy Stronie Śląskie*, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu, Wrocław 1996.

⁷ Z programem wiąże się szereg inicjatyw takich, jak: *North European Trade Axis (NETA)*, *International Network of High Speed Trains in Urban Regions (HST)*, *Mobility Management and Spatial Planning (OPTIMUM)* i *Common Options for Airport Regions (COFAR)*.

⁸ Trzeba jednak zauważyć, że atrakcyjność turystyczna terenów szkockich jest znacznie wyższa od doliny Białej Łądeckiej. O ile jeszcze pod względem przyrodniczym *the Falls of Clyde Wildlife Reserve* może być porównywalny ze Śnieżnickim Parkiem Krajobrazowym, to w sferze zasobów kulturowych są to tereny znane i interesujące o ile nie w skali światowej, to na pewno europejskiej. Decyduje o tym przede wszystkim wieś New Lanark, wpisana na światową listę dziedzictwa kulturowego (jako *New Lanark World Heritage Village*) i nagrodzona dwoma „oskarami” (*Tourism Oscars*), zarówno szkockim jak i brytyjskim, w dziedzinie udostępniania turystycznego. <http://www.newlanark.org/> (przyp. red.)

Summaries

Problems

The development of the region according to the cultural values

Although there appear nowadays new approaches to viewing the region, the fundamental role in its creation should be that of the cultural environment. However, are the elements of the local tradition known and, moreover, used in promoting a particular area? Observations and analysis of the geographically isolated Kłodzko region proven that its cultural environment used to be very explicit and rich. Today the most specific feature of this area is the outline of the buildings and settlements – their forms and architectural details – harmoniously placed in the countryside.

The fact that the tower on Śnieżnik mountain was closed and the characteristic plant – European Globeflower (*Trollius europaeus*) – is almost unknown to the local communities, shows that the development of the area ceased to be conducted according to the historically established symbols. Moreover – in the wake of the recent transformations, traditional farming is not able to sustain